

**ДЕРЖАВНА ПОДАТКОВА СЛУЖБА УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ
УКРАЇНИ**

Павловська Анна Анатоліївна

**ПРОДОВЖЕННЯ ТА ПОНОВЛЕННЯ СТРОКІВ
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ**

**12.00.09 - кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність**

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня

Ірпінь - 2012

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України
Удалова Лариса Давидівна,
Національна академія внутрішніх справ,
начальник кафедри кримінального процесу

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, доцент **Шило Ольга Георгіївна,**
Національний університет «Юридична академія
України імені Ярослава Мудрого», доцент
кафедри кримінального процесу

кандидат юридичних наук, доцент
Чигрина Галина Леонідівна
Національний університет державної
податкової служби України,
начальник кафедри фінансових розслідувань

Захист відбудеться “28” вересня 2012 р. о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 27.855.03 у Національному університеті державної податкової служби України за адресою: 08201, Київська область, м. Ірпінь, вул. Карла Маркса, 31

можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету
податкової служби України за адресою: 08201, Київська область, Маркса, 31

О.А. Калганова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах сучасних перетворень правової системи України важливу роль відіграє вдосконалення чинного кримінально-процесуального законодавства, як нормативної основи та найбільш значущого юридичного засобу судово-правової реформи.

Впорядкування суспільних відносин, які виникають у процесі діяльності компетентних посадових осіб і державних органів під час провадження у кримінальних справах, неможливе без злагодженої системи кримінально-процесуальних засобів, які створюють цілісний регулятивний механізм. Одним із дієвих засобів правового регулювання кримінально-процесуальної діяльності виступають строки, що обмежують її загальне часове провадження, в тому числі й час вчинення конкретних дій та прийняття рішень у кримінальних справах.

Незважаючи на те, що серед праць з кримінального процесу майже неможливо знайти роботи, автори яких не торкалися б питань, пов'язаних з кримінально-процесуальними строками, виключно даній проблематиці присвячена лише незначна кількість досліджень. Серед них слід назвати роботи Ю.П. Аленіна, С.А. Альперта, В.П. Бахіна, О.В. Бауліна, В.В. Гевка, Ю.М. Грошевого, Л.М. Дерев'янкін, С.О. Заїки, Я.П. Зейкана, В.С. Зеленецького, Н.С. Карпова, О.А. Коваля, Т.В. Каткової, Н.І. Клименко, В.Г. Клочкова, Г.К. Кожевникова, Л.М. Лобойка, В.Т. Малярєнка, М.А. Маркуш, Є.О. Мірошніченка, О.Р. Михайленка, М.М. Михєєнка, В.В. Молдована, А.І. Макаркіна, М.О. Ноздріної, В.Т. Нора, В.О. Попелюшка, Д.П. Письменного, М.І. Сірого, С.М. Стахівського, М.С. Строговича, А.Р. Туманянц, І.Я. Фойницького, С. В. Фоміна, Л.Д. Удалової, П.В. Цимбала, Г.Л. Чигриної, О.Г. Шило, В.П. Шибіко, М.С. Шумило, М.Л. Якуба, Ю.П. Яновича та інші.

Вибір теми дисертації визначається низкою обставин, серед яких слід назвати продовження та поновлення строків у реалізації завдань кримінального судочинства й, насамперед, - у забезпеченні прав та законних інтересів осіб, які залучаються до сфери кримінально-процесуальної діяльності; у реалізації деяких принципів кримінального процесу, зокрема у забезпеченні апеляційного та касаційного оскарження.

Необхідність подальшого дослідження проблеми регламентації продовження та поновлення строків у кримінальному процесі диктується також і тим, що робота по вдосконаленню кримінально-процесуальних норм постійно триває з урахуванням виявлених недоліків і тих завдань, які постають перед кримінальним судочинством у складних сучасних умовах боротьби зі злочинністю. Крім того, чинне кримінально-процесуальне законодавство не дає відповіді на ряд запитань. Так, на практиці непоодинокі ситуації, коли за поданням слідчого про застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту суддя продовжує строк затримання підозрюваного, обвинуваченого до 10 діб, проте по закінченні цього строку слідчий до суду не з'являється і не повідомляє суд про необхідність подальшого розгляду подання. У зв'язку з цим закономірно виникає питання щодо подальших дій та рішень судді, тобто щодо форми закінчення продовження по розгляду подання слідчого, винесення відповідного процесуального рішення. Так, у 2010 р. на розгляд до судів

надійшло 11,9 тис. подань про продовження строків тримання під вартою, що на 5,1 % менше ніж у 2009 р., із них задоволено 11,5 тис. або 96,4 %. Упродовж 2010 року понад установлені процесуальні строки закінчено 3088 справ, що на 524 справи, або на 14,5 %, менше, ніж у 2009 році (3612). їх питома вага становить 1,7 % до загальної кількості.

Наведені факти зумовлюють актуальність даної теми та необхідність її розроблення у рамках дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до тематики пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2010-2014 років (наказ МВС України № 347 від 29.07.2010), Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів (затв. Указом Президента України №361/2006), Концепції реформування кримінальної юстиції України (затв. Указом Президента України № 311/2008) та планів науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт Національної академії внутрішніх справ на 2009-2012 рр.

Мета і задачі дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є розробка наукових основ порядку продовження та поновлення строків у кримінальному процесі України, внесення пропозицій щодо вдосконалення відповідних кримінально-процесуальних норм і практики їх застосування, що в кінцевому результаті сприятиме підвищенню ефективності кримінального судочинства, забезпеченню прав і законних інтересів осіб, які беруть в ньому участь.

Для досягнення цієї мети були поставлені та вирішувались такі основні *задачі*:

- розкрити сутність і сформулювати визначення поняття кримінально-процесуального строку;
- з урахуванням різного призначення процесуальних строків у механізмі регулювання кримінального судочинства сформулювати, обґрунтувати і запропонувати їх оновлену класифікацію;
- визначити юридичну природу, значення та порядок обчислення строків, що продовжуються та поновлюються;
- проаналізувати й узагальнити наукові погляди щодо продовження строків у кримінальному процесі України;
- виявити недоліки правової регламентації продовження строків затримання особи за підозрою у вчиненні злочину та тримання обвинуваченого під вартою;
- дослідити процесуальний порядок продовження строків досудового слідства та здійснення провадження за протокольною формою досудової підготовки матеріалів;
- узагальнити різні точки зору, висловлені в юридичній літературі та дати загальну характеристику і дослідити призначення строків, які можливо поновити;
- проаналізувати кримінально-процесуальне законодавство та виявити недоліки в правовому регулюванні процедури поновлення строків у кримінальному процесі України;
- внести конкретні пропозиції до чинного та нового КПК України в частині вдосконалення продовження та поновлення строків у кримінальному процесі.

Об'єкт дослідження - кримінально-процесуальні відносини, що виникають між суб'єктами кримінально-процесуальної діяльності в процесі реалізації правових норм, які регламентують продовження та поновлення строків у кримінальному судочинстві.

Предмет дослідження - продовження та поновлення строків у кримінальному процесі України.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є сукупність дослідницьких методів сучасної теорії пізнання правової дійсності. В роботі використовувались загальнонаукові та спеціальні методи досліджень.

За допомогою *історико-правового методу* було досліджено загальне поняття «часу» та «строку» в кримінальному процесі України (підрозділ 1.2). При вивченні суті та визначення понять «розумний строк» та «кримінально-процесуальний строк» використовувався *системно-структурний* метод (підрозділи 1.1, 1.2). *Порівняльно-правовий* метод був покладений в основу порівняльного аналізу окремих положень КПК України та кримінально-процесуального законодавства деяких зарубіжних країн, з метою визначення оптимальної тривалості існуючих строків, їх поновлення і продовження та аргументації необхідності встановлення нових строків у кримінальному процесі України (підрозділи 2.1, 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 3.1, 3.2). Застосовувалися також *соціологічні* методи (анкетування) - для вивчення точок зору осіб, які провадять дізнання, слідчих, прокурорів, суддів з питань, що досліджувалися, а також *статистичні* методи - для узагальнення результатів вивчення матеріалів кримінальних справ та даних анкетування (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 2.4).

Емпіричну базу дослідження становлять матеріали вивчення 240 кримінальних справ, що перебували у провадженні слідчих МВС України Кіровоградської та Херсонської областей за період 2009-2011 рр., дані соціологічних опитувань 290 респондентів (співробітників органів досудового слідства, прокуратури та суду), узагальнення та аналізу опублікованих матеріалів слідчої практики, дані статистичних звітів МВС України та Верховного Суду України за 2008-2010 роки. Використано також власний досвід дисертанта, набутий за час роботи в слідчому підрозділі системи МВС України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дана робота є одним із перших в Україні монографічних досліджень, в якому цілісно розглядаються основні питання щодо продовження та поновлення строків у кримінальному процесі України.

У дисертації сформульовано та обґрунтовано низку положень і висновків, нових у концептуальному плані та важливих для науки кримінального процесу, а також практики застосування кримінально-процесуального законодавства.

До найбільш суттєвих із них слід віднести такі:

вперше одержано:

- висновок про необхідність усунення в кримінально-процесуальному законодавстві наявності часових характеристик, що набувають абстрактного значення («негайно», «з моменту»), можуть привести до єдиного розуміння, тлумачення та живання, таким чином усуваючи можливість їх подвійного сприйняття;

-запропоновано доповнити ст. 165-2 КПК України частиною 10, в якій встановити, що копія постанови судді про продовження строку затримання вручається затриманій особі протягом доби;

- запропоновано доповнити КПК України новою статтею: «Наслідки недотримання строку та порядок його поновлення», де закріпити положення про те, що процесуальні дії або рішення, вчинені або прийняті з порушенням передбаченого законом строку, вважаються такими, що не мають юридичної сили, тобто недійсними, а докази, отримані зазначеним шляхом - недопустимими;

удосконалено:

- поняття процесуального строку в кримінальному судочинстві;

- зміст ч. 10 ст. 106 КПК України щодо строку затримання підозрюваного у вчиненні злочину;

- наукові погляди щодо продовження строків затримання підозрюваного у вчиненні злочину;

-зміст ст. 165-3 КПК України щодо розгляду судом клопотань про продовження строку тримання під вартою за відсутності обвинуваченого;

- пропозиції щодо положення про вручення обвинуваченому копії подання про продовження строку тримання його під вартою;

дістало подальшого розвитку:

- наукова думка щодо класифікації кримінально-процесуальних строків, із урахуванням різного призначення в механізмі регулювання кримінального судочинства;

- пропозиції щодо необхідності запровадження інституту скороченого досудового провадження;

- наукова позиція щодо нормативного закріплення строку подання клопотання про поновлення пропущеного кримінально-процесуального строку.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані й викладені в дисертаційному дослідженні положення, наведені висновки, запропоновані рекомендації та пропозиції використані:

-у законотворчій діяльності - при внесенні необхідних змін і доповнень до чинного КПК України та при доопрацюванні нового КПК України. Основні положення та висновки дисертації сформульовані в пропозиціях, направлених до Верховної Ради України (акт впровадження № 04-30/18 — 4599 від 23.12.2011 р.);

- у практичній діяльності органів досудового слідства — пропозиції й рекомендації, викладені у дисертації, прийняті й використовуються ГСУ МВС України (акт впровадження від 07.12.2011 р.);

- у навчальному процесі - при написанні окремих розділів (глав) підручників і навчально-методичних посібників з курсу “Кримінальний процес України”, при підготовці та проведенні занять за відповідними темами (акт впровадження Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі від 22.12.2011 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення, рекомендації та висновки дисертації доповідалися автором та були обговорені на науково- практичній конференції «Права людини та механізм їх забезпечення в Україні» (м. Київ, 2009 р.); на науково-практичній конференції «Актуальні проблеми

правотворення в сучасній Україні» (м. Алушта, 2010 р); на всеукраїнській науково-практичній конференції «Особливості провадження у кримінальному процесі України: проблеми теорії та практики» (м. Донецьк, 2010 р); «Проблеми та стан дотримання захисту прав людини в Україні» (м. Київ, 2010 р.); на міжнародній науково-практичній конференції «Нове міжнародне та національне законодавство - нові завдання юридичної науки» (м. Київ, 2012 р.).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження дістали відображення в 4 наукових публікаціях, надрукованих у фахових виданнях, затверджених МОНмолодьспорту України, та в 5 тезах виступів на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації обумовлена її метою, завданнями та предметом дослідження й складається зі вступу, трьох розділів, які містять у собі дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (200 найменувань) і чотирьох додатків. Повний обсяг дисертації становить 196 сторінок, з них загальний обсяг тексту - 171 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовується актуальність теми; визначається зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, охарактеризовано мету, основні задачі, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну й сформульовано положення, які виносяться на захист, розкривається теоретична та практична значущість здобутих результатів, їх апробація і впровадження.

Розділ 1 «Загальна характеристика кримінально-процесуальних строків» складається з трьох підрозділів, в яких досліджується сутність кримінально-процесуальних строків, їх класифікація та порядок обчислення.

У підрозділі 1.1. «Поняття кримінально-процесуальних строків» визначається, що судочинство в конкретній кримінальній справі, як і будь-який інший вид діяльності, є процес, який триває в часі.

Автором обґрунтовано, що в кримінально-процесуальній науці юридичне розуміння понять «термін» і «строк» є тотожним. Здобувач зазначає, що оптимальним і доречним є саме поняття «строк», адже оперування різними термінами, навіть якщо це терміни-синоніми, спричиняє зайву плутанину.

Доведено, що строки виконують роль гарантій швидкості та своєчасності провадження по кримінальній справі, забезпечують захист прав і законних інтересів особи в кримінальному процесі. Відповідно, тільки встановлені в нормах кримінально-процесуального законодавства імперативні обмеження часу здійснення дій та прийняття рішень сприяють забезпеченню швидкості й оперативності досудового розслідування, своєчасному доступу потерпілого до правосуддя та швидкої компенсації йому спричиненої шкоди.

Дисертантом запропоновано теоретичне визначення поняття процесуального строку в кримінальному судочинстві, що охоплює врегульований кримінально-процесуальним законодавством України для реалізації завдань кримінального процесу часовий проміжок, який обчислюється годинами, добами (днями) й місяцями, визначається точною календарною датою та протягом якого особа, що

бере участь у кримінальному судочинстві, має право або зобов'язана здійснити певну кримінально-процесуальну дію чи сукупність таких дій в певній послідовності або утриматися від їх проведення.

У підрозділі 1.2. «Класифікація кримінально-процесуальних строків» аналізуються погляди різних вчених щодо класифікації кримінально-процесуальних строків, розглянуто які саме види строків закріплювалися в кримінально-процесуальному законодавстві, встановлено, на підставі яких критеріїв у науці кримінально-процесуального права на різних етапах її еволюції поділяли процесуальні строки на види та визначено, які з цих класифікацій залишаються актуальними на сьогоdnішній час.

Із урахуванням різного призначення процесуальних строків у механізмі регулювання кримінального судочинства автором запропонована їх оновлена класифікація: за сферою правового регулювання; за характером регульованої ними діяльності; за формою викладення диспозиції норми права, в якій встановлені строки; в залежності від тривалості відведеного часу, ступеня його обмеження, та способу обчислення; за джерелом встановлення; за ознаками можливості продовження; за функціональним призначенням; за роллю виконання завдань кримінального судочинства; за правовими наслідками їх проходження.

Дисертантом обгрунтовується, що від класифікацій, викладених у працях багатьох учених-процесуалістів, наведена класифікація відрізняється тим, що відійшла від традиційного розподілу строків на строки-періоди і строки-моменти. Здобувач зазначає, що запропонована класифікація може внести певну ясність для пізнання інституту процесуальних строків у кримінальному процесі й сприятиме вдосконаленню організації діяльності правозастосовних органів. Проте, виходячи з загальної теорії інтерпретації правового часу, в кримінальному судочинстві вищезазначена класифікація не може бути вичерпною й закінченою, можливе проведення класифікації і за іншими підставами.

У підрозділі 1.3. «Порядок обчислення кримінально-процесуальних строків» досліджується порядок обчислення кримінально-процесуальних строків із урахуванням сучасного вітчизняного законодавства.

Здобувачем зазначається, що в деяких нормах вітчизняного кримінально-процесуального законодавства чітко не зазначені строки, однак має місце припис щодо негайного виконання тієї чи іншої процесуальної або слідчої дії, тобто вимога дотримання мінімального розриву в часі між вказаними діями. Так, ст. 98-2 КПК України передбачає, що в разі порушення кримінальної справи прокурор, слідчий, орган дізнання або суддя зобов'язані вручити копію відповідної постанови особі, щодо якої порушено кримінальну справу та потерпілому негайно.

На думку дисертанта, законодавець закріпив поняття «негайно» з метою забезпечення своєчасного та швидкого виконання певних процесуальних дій, зволікання з якими може негативно вплинути на забезпечення прав, законних інтересів учасників кримінального судочинства.

Здобувач погоджується з О. Р. Михайленком, який відмічає, що негайність пов'язана швидше із ситуативними обставинами та означає невідкладність проведення визначених законом дій. Тобто за наявності можливості ці дії мають бути

виконані негайно. Але в будь-яких випадках «негайність» щодо кримінально-процесуальних дій не може перевищувати 24 години

При цьому, проведене дисертантом анкетування показало, що 89% опитаних практичних працівників вважають, що максимальний строк «негайності» проведення тієї чи іншої процесуальної дії не повинен перебільшувати 24 години. Це є, на думку дисертанта цілком розумним, виваженим і обґрунтованим підходом.

Автором роботи зазначається, що даною усталеної практики, початком «кримінально-процесуального» затримання вважається момент складання протоколу про затримання в порядку ст.ст. 106, 115 КПК України. Такий стан справ, на думку здобувана, значною мірою послаблює гарантії прав затриманих, які набувають формальних ознак у законодавстві, оскільки ці гарантії чинні лише після перебігу кількох годин, (а іноді - днів) після того, як особа була затримана правоохоронним органом. До того моменту, як прийнято формальне рішення про затримання, підозрюваний не вважається затриманим, і його статус під час фактичного перебування в правоохоронному органі залишається невизначеним до тих пір, доки не буде складено протокол затримання в порядку ст.ст. 106, 115 КПК України.

Дисертант підтримує розробників нового Кримінального процесуального кодексу України, що набере чинності 19 листопада 2012 року, де в ст. 209 зазначено, що особа є затриманою з моменту, коли вона силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою.

Такий висновок обґрунтовується результатами стандартизованого інтерв'ювання, при якому 40% опитаних респондентів переконані в тому, що строки затримання особи за підозрою у вчиненні злочину повинні обчислюватися з моменту фактичного (фізичного) затримання.

Розділ 2 «Порядок продовження строків у кримінальному процесі» містить чотири підрозділи, де досліджено особливості процесуального порядку продовження строків на досудових стадіях кримінального процесу України.

У підрозділі 2.1. «Продовження строку затримання за підозрою у вчиненні злочину» висвітлюються питання щодо дотримання строків затримання та порядок їх продовження. В роботі аналізується процесуальний порядок продовження строку затримання особи за підозрою у вчиненні злочину судом.

На підставі аналізу позицій науковців, матеріалів зарубіжної та вітчизняної слідчої і судової практики, результатів проведеного анкетування, а також досвіду Російської Федерації щодо скорочення строку кримінально-процесуального затримання з 72-х до 48 годин, автор обґрунтовує доцільність залишення норми, яка передбачає затримання у кримінальному судочинстві України тривалістю у 72 години.

Дисертант пропонує ч. 10 ст. 106 КПК України викласти в такій редакції: «Затримання підозрюваного у вчиненні злочину може тривати більше сімдесяти двох годин лише за наявності відповідної постанови суду».

З метою покращення ситуації щодо зміцнення захисту прав і законних інтересів громадян, автор роботи обґрунтовує необхідність доповнення ст. 165-2 КПК України ч. 10 та викласти в такій редакції: «Копія постанови судді про

продовження строку затримання вручається затриманій особі протягом доби. На постанову судді до апеляційного суду прокурором, підозрюваним, обвинуваченим, його захисником чи законним представником протягом трьох діб з дня її винесення може бути подана апеляція. Подача апеляції не зупиняє виконання постанови судді».

Дисертант пропонує ч. 8 ст. 165-2 КПК України викласти в такій редакції: «Суддя вправі продовжити строки затримання до десяти діб за клопотанням однієї із сторін для пред'явлення додаткових доводів обґрунтованості чи необґрунтованості застосування відносно особи запобіжного заходу у вигляді взяття під варту. У постанові про продовження строку затримання зазначаються дата та час до якого продовжується строк затримання».

У підрозділі 2.2. «Продовження строків тримання під вартою» висвітлюються проблемні питання щодо процесуального порядку обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та продовження строків тримання під вартою.

Автор розглядає процесуальний порядок продовження строків тримання під вартою, зазначаючи причини та наслідки недотримання встановленого порядку. В разі, коли подання про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та продовження строків тримання під вартою надійшло до суду з порушенням строків, суд повинен розглянути подання, та виявивши порушення закону, реагувати окремою ухвалою.

З метою посилення конституційних гарантій прав особи на свободу та особисту недоторканість дисертантом пропонується доповнити ст. 165-3 КПК України положенням про надання обвинуваченому та його захиснику копії постанови про продовження строку тримання під вартою.

Зважаючи на проблеми практичної діяльності досудового слідства, автором обґрунтовується доцільність закріплення в КПК України право слідчого на оскарження рішення судді.

Дисертант обґрунтовує пропозицію передбачити в судовому засіданні при вирішенні питання щодо продовження строків тримання під вартою обов'язкову участь обвинуваченого та його захисника, оскільки це буде певним посиленням гарантій його прав і законних інтересів.

З метою посилення гарантій прав і законних інтересів обвинуваченого, здобувач пропонує доповнити ч. 3 ст. 165-3 КПК України таким положенням: «Розгляд судом клопотань про продовження строку тримання під вартою за відсутності обвинуваченого в судовому засіданні не допускається, крім випадків перебування обвинуваченого на стаціонарній судово-психіатричній експертизі, а також за наявності інших обставин, що виключають можливість його доставлення до суду, що повинно засвідчуватися відповідними документами».

У підрозділі 2.3. «Продовження строків досудового слідства» висвітлюється загальна характеристика строків під час провадження досудового розслідування та акцентується увага на проблемах їх продовження.

Автор приєднується до думки С.Б. Фоміна, який вважає доцільним закріпити в КПК України норму, що передбачала б більш тривалі строки досудового слідства по

багатоепізодних справах, злочинах терористичного спрямування та злочинах, вчинених злочинними угрупованнями.

Дисертант не поділяє точки зору тих науковців, які пропонують право продовжувати строки досудового слідства надати судові, аргументуючи дану позицію тим, що зазначені положення створять не виправдану бюрократичну тяганину самої процедури продовження строків, що знову ж таки негативно відобразиться на швидкості та якості досудового слідства.

Обгрунтовано необхідність доповнення ст. 120 КПК України частиною, в якій би містилося положення про надання копії постанови про продовження строків досудового слідства зацікавленим учасникам кримінального судочинства, а саме: обвинуваченому, його захиснику, потерпілому та його представнику для того, щоб вони мали можливість дане рішення оскаржити. На думку автора, це буде певною гарантією захисту їх прав та законних інтересів.

У підрозділі 2.4. «Продовження строку здійснення провадження за протокольною формою досудової підготовки матеріалів» міститься аналіз проблемних питань теоретичного та практичного характеру щодо продовження строків провадження за протокольною формою досудової підготовки матеріалів у кримінальному судочинстві.

З метою вдосконалення категоріального апарату, автор вважає доцільним замість громіздкого, невизначеного терміна «протокольна форма» використовувати термін «скорочене досудове провадження».

Проведений аналіз практики спрощеного досудового провадження зарубіжних країн (Великобританія, Німеччина, Франція, тощо) показує, що йому властиві єдині риси, до яких можна віднести: простоту фіксації фактичних даних, оперативність, відсутність громіздких за своєю процедурою слідчих і судових дій, протокольний характер завершення провадження.

Таким чином, автор констатує, що спрощене досудове провадження - це об'єктивно необхідна кримінально-процесуальна форма провадження за певною категорією справ, що здійснюється швидше і з меншими витратами в порівнянні із звичайним досудовим провадженням.

Дисертант обгрунтовує, що скорочене досудове провадження повинно входити в компетенцію органів дізнання, здійснюватися протягом одного місяця, і тільки у справах про злочини невеликої тяжкості, що вчинені. В разі неможливості зібрати в місячний строк всі необхідні матеріали, цей строк може бути продовжено прокурором, але не більш як до 20 діб, однак у подальшому він не підлягає ні поновленню, ні продовженню.

Розділ 3 «Порядок поновлення пропущених строків у кримінальному процесі» складається з двох підрозділів, у яких розглядаються особливості процесуального порядку поновлення пропущених кримінально-процесуальних строків на досудових і судових стадіях у кримінальному процесі України.

У підрозділі 3.1. «Поновлення пропущених строків у досудових стадіях кримінального процесу» визначається, що пропуск процесуального строку, тягне за собою певні негативні наслідки, а саме: втрату реалізації особою свого права на оскарження того чи іншого рішення чи вчинення певних важливих дій, оскільки неоскаржене рішення набирає чинності та посадова особа (орган), яка його

ухвалила, при надходженні клопотання повинна відхилити останнє в зв'язку з пропуском зазначеного строку.

Здобувач підтримує точку зору О.Р. Михайленка про те, що поновлення строку - це по суті є його продовженням. Відмінність полягає тільки в тому, що питання про поновлення пропущеного строку вирішується після закінчення основного строку, а продовження - до його остаточного закінчення. Проте, автор зазначає, що відмінність полягає не лише в цьому, оскільки поняття «поновлення» використано кримінально-процесуальним законодавством у значенні отримання втраченого права, після чого строк знову починає рахуватися спочатку, а «продовжувати» - в значенні - збільшувати строк до певної дати чи події.

Поважність причини пропуску встановленого кримінально-процесуального строку, як оціночне поняття, має визначатися органом, що розглядає клопотання з урахуванням двох груп обставин:

а) обставини, що об'єктивно перешкождали надходженню клопотання (невчасне вручення копії рішення, непереборна сила (стихийне лихо), відрядження) тощо;

б) обставини, що свідчать про спроби зацікавлених осіб заявити клопотання або подати скаргу.

Адже строк для їх надання для того і встановлено, щоб у кінцевий період часу визначити юридичну позицію сторони.

У контексті аналізу, дисертант зазначає, що за наявності поважних причин, які відповідно доведені в установленому кримінально-процесуальним законодавством порядку, що не дозволили особі своєчасно звернутися зі скаргою, пропущений процесуальний строк у всіх випадках підлягає поновленню.

Автор обгрунтовує необхідність закріплення положення про те, що процесуальні дії або рішення, вчинені або прийняті з порушенням передбаченого законом строку, вважаються такими, що не мають юридичної сили, тобто недійсними, а докази, отримані зазначеним шляхом, - неприпустимими. На наш погляд, зазначену кримінально-процесуальну норму слід закріпити в ч. 1 ст. 90 КПК України, а назву даної статті сформулювати так: «Наслідки недотримання строку та порядок його поновлення». Дана законодавча конструкція, з нашої точки зору, деталізуватиме загальну правову норму, що регламентує принцип законності та наслідки його порушення.

У *підрозділі 3.2. «Поновлення пропущених строків у судових стадіях кримінального процесу»* розглянуто порядок поновлення пропущених строків апеляційного та касаційного оскарження судових рішень у кримінальних справах.

Реалізація права апеляційного та касаційного оскарження обумовлена його строками. При виникненні питання щодо поновлення строку на апеляційне оскарження судового рішення, учасник судового розгляду повинен довести поважність причини пропуску строку.

Дисертант вважає за доцільне для усунення випадків невинного затягування виконань судового рішення доповнити ч. 2 ст. 353 КПК України положенням про безумовне поновлення пропущеного строку апеляційного оскарження. У зв'язку з цим пропущений строк повинен поновлюватися у випадках, якщо копії судового рішення, що оскаржується, були вручені зацікавленим особам

після закінчення встановленого кримінально-процесуальним законом строку з дня його проголошення, але за умови, що апеляційна скарга була направлена до суду не пізніше 15 діб з дня отримання ними копії судового рішення.

Зазначене положення на думку автора, має виступати певною гарантією реалізації забезпечення прав учасників кримінального процесу щодо судового захисту, оскільки несвоєчасне вручення копії судового рішення, що оскаржується, не дозволяє сторонам обґрунтувати поважність причини пропущеного строку встановленого законом, з яких, як вони вважають, дане рішення є незаконним, необґрунтованим й несправедливим.

Досліджено питання щодо реалізації гарантованого законом права, якщо в поновленні строку відмовила касаційна інстанція. Адже кримінально-процесуальний закон не передбачає можливості оскаржити в касаційному порядку ухвали тієї самої інстанції про відмову щодо поновлення пропущеного строку. На думку дисертанта, питання про поновлення пропущеного строку повинно вирішуватися тією інстанцією, судові рішення якої оскаржується. Це може бути як перша інстанція, так і апеляційна. В даному випадку проблем не повинно виникати, оскільки касаційна інстанція перевіряє законність ухвали суду про відмову в поновленні пропущеного строку.

Не дивлячись на те, що регламентований законом процесуальний порядок поновлення строку оскарження передбачає вирішення даного питання за клопотанням осіб, що мають право подати скаргу або подання, та тих, які пропустили строк оскарження, на погляд здобувана, було б доцільним передбачити можливість поновлення пропущеного строку оскарження без відповідного клопотання засуджених. Таке рішення повинно мати місце тільки у тих випадках, коли у справі подано скаргу або подання з боку інших зацікавлених учасників кримінального процесу.

Така судова практика, безпосередньо забезпечуватиме ефективне правове регулювання, дозволить економити процесуальні засоби та надаватиме засудженим можливість реалізації гарантованого Конституцією України права на оскарження в суді рішень (ч. 2 ст. 55 Конституції України).

ВИСНОВКИ

У **висновках** дисертації зазначено, що проведене дослідження надало можливість внести низку пропозицій наукового і прикладного характеру, які спрямовані на вдосконалення кримінально-процесуального законодавства:

1. З метою вдосконалення категоріального апарату кримінального процесу як відповідної галузі юриспруденції, запропоновано авторське визначення процесуального строку, а саме: процесуальний строк у кримінальному судочинстві - це врегульований кримінально-процесуальним законодавством України для реалізації завдань кримінального процесу часовий проміжок, який обчислюється годинами, добами (днями) й місяцями, визначається точною календарною датою та протягом якого особа, що бере участь у кримінальному судочинстві, має право або зобов'язана здійснити певну кримінально-процесуальну дію чи сукупність таких дій в певній послідовності або утриматися від їх здійснення.

2. З урахуванням різного призначення процесуальних строків в механізмі регулювання кримінального судочинства запропонована їх оновлена класифікація: за сферою правового регулювання; за характером регульованої ними діяльності; за формою викладення диспозиції норми права, в якій встановлені строки; залежно від тривалості відведеного часу, ступеня його обмеження та способу обчислення; за джерелом установлення; за ознаками можливості продовження; за функціональним призначенням; за роллю виконання завдань кримінального судочинства; за правовими наслідками їх проходження.

3. Обгрунтована необхідність усунення в кримінально-процесуальному законодавстві наявності часових характеристик, що мають абстрактне значення («негайно», «з моменту»), привівши до єдиного розуміння, тлумачення та вживання, таким чином усунувши їх подвійне сприйняття;

4. Пропонується ч. 10 ст. 106 КПК України викласти в такій редакції: «Затримання підозрюваного у вчиненні злочину може тривати більше сімдесяти двох годин лише за наявності відповідної постанови суду».

5. З метою поліпшення ситуації у світлі зміцнення захисту прав і законних інтересів громадян пропонуємо ст. 165-2 КПК України доповнити ч. 10 та викласти в такій редакції: «Копія постанови судді про продовження строку затримання вручається затриманій особі протягом доби. На постанову судді до апеляційного суду прокурором, підозрюваним, обвинуваченим, його захисником чи законним представником протягом трьох діб з дня її винесення може бути подана апеляція. Подача апеляції не зупиняє виконання постанови судді».

6. Пропонується ч. 8 ст. 165-2 КПК України викласти в такій редакції: «Суддя вправі продовжити строки затримання до десяти діб за клопотанням однієї із сторін для пред'явлення додаткових доводів обгрунтованості чи необгрунтованості застосування відносно особи запобіжного заходу у вигляді взяття під варту. У постанові про продовження строку затримання зазначаються дата та година, до якого продовжується строк затримання».

7. Обгрунтовується доцільність доповнити ст. 165-3 КПК України відповідним положенням про вручення обвинуваченому копії подання про продовження строку тримання його під вартою.

8. Доцільно закріпити в КПК України право слідчого на оскарження рішення судді. Тому пропонуємо змінити ч. 7 ст. 165-2 та наділити таким правом слідчого.

9. Пропонується передбачити в судовому засіданні під час вирішення питання про продовження строків тримання під вартою обов'язкову участь обвинуваченого та його захисника, оскільки це буде певним зміцненням гарантій його прав і законних інтересів.

10. Пропонується доповнити ч. 3 ст. 165-3 КПК України таким положенням: «Розгляд судом клопотань про продовження строку, тримання під вартою за відсутності обвинуваченого не допускається, крім випадків перебування обвинуваченого на стаціонарній судово-психіатричній експертизі, а також за наявності інших обставин, що виключають можливість його доставлення до суду, що повинне засвідчуватися відповідними документами».

11. Пропонується законодавчо закріпити порядок продовження строків досудового слідства, відповідно до якого подання про продовження строку слідства повинно бути подане не пізніше як за десять днів до закінчення строку слідства, а в разі потреби продовження процесуального строку слідства понад шість місяців подання зі справою надсилається до Генеральної прокуратури за двадцять днів до закінчення строку слідства.

12. Скорочене досудове провадження повинно входити в компетенцію органів дізнання, здійснюватися протягом одного місяця тільки у справах про злочини невеликої тяжкості. В разі неможливості зібрати в місячний строк всі необхідні матеріали цей строк може бути продовжено прокурором, але не більш як до 20 діб, однак у подальшому він не підлягає ні поновленню, ні продовженню.

13. Обґрунтовується необхідність закріплення положення про те, що процесуальні дії або рішення, вчинені або прийняті з порушенням передбаченого законом строку, вважаються такими, що не мають юридичної сили, тобто недійсними, а докази, отримані зазначеним шляхом, - неприпустимими. Зазначене положення слід закріпити як кримінально-процесуальну норму в ч. 1 ст. 90 КПК України, а назву даної статті замінити на: «Наслідки недотримання строку та порядок його поновлення».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Павловська А. А. Проблемні питання обчислення строків у кримінальному процесі / А. А. Павловська // Підприємство, господарство і право. 2010. - №7.-С. 163-165.

2. Павловська А. А. Співвідношення вітчизняного та міжнародного кримінально-процесуального законодавства щодо підстав продовження строку тримання під вартою / А. А. Павловська // Судова апеляція. — 2011. - № 1 (4). - С. 36- 38.

3. Павловська А. А. Дискусійні питання щодо продовження строків тримання під вартою: проблеми залишаються / А. А. Павловська // Митна справа. - 2011, - № 6. - С. 401-405.

4. Павловська А. А. Поновлення пропущених строків у досудових стадіях кримінального процесу України / А. А. Павловська // Митна справа. - 2012. — № 1. — С. 132-136.

5. Павловська А.А. Процесуальні строки затримання особи за підозрою у вчиненні злочину та дотримання конституційних прав і законних інтересів громадян / А. А. Павловська // Права людини та механізм їх забезпечення в Україні: матеріали міжвузів. науково-практичної конф. (Київ, 4 грудня 2009 р.). — К.: Нац. акад. внутр. справ, 2009. - С. 139 — 141.

6. Павловська А. А. Строки в кримінальному процесі: поняття та значення / А. А. Павловська // Актуальні проблеми правотворення в сучасній Україні: матеріали науково-практичної конф. (Київ, 29 квітня 2010 р.). - К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2010. - С. 389 - 391.

7. Павловська А. А. Актуальні проблеми продовження строку затримання за підозрою у вчиненні злочину / А. А. Павловська // Особливості провадження у кримінальному процесі України: проблеми теорії та практики: Всеукраїнська науково-практична конф. (Донецьк, 4 вересня 2010 р.).

8. Павловська А. А. Практичні проблеми продовження строку кримінально-процесуального затримання на досудовому слідстві / А. А. Павловська // Проблеми та стан дотримання захисту прав людини в Україні: матеріали науково-практичної конф. (Київ, 8 грудня 2010 р.). - К.: Нац. акад. внутр. справ, 2010. - С.139- 140.

9. Павловська А. А. Деякі проблеми поновлення пропущених строків у досудових стадіях кримінального процесу України / А. А. Павловська // Нове міжнародне та національне законодавство - нові завдання юридичної науки: матеріали міжнародної науково-практичної конф. (м. Київ, 16 лютого 2012 р.). - К.: Центр правових наукових досліджень, 2012. - С. 38-41.

АНОТАЦІЯ

Павловська А. А. Продовження та поновлення строків у кримінальному процесі України. - На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 - кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. - Національний університет державної податкової служби України, Ірпінь, 2012.

Дисертація присвячена дослідженню теоретичних і практичних проблем, пов'язаних із продовженням й поновленням строків у кримінальному процесі України.

Обґрунтовані теоретичні положення та викладені практичні рекомендації щодо вдосконалення порядку обчислення й правової регламентації процесуального порядку продовження та поновлення строків у кримінальному процесі України.

Внесені пропозиції до чинного та нового кримінального процесуального кодексу України в частині вдосконалення продовження та поновлення строків у кримінальному процесі, що в кінцевому результаті сприятиме підвищенню ефективності кримінального судочинства, забезпеченню прав і законних інтересів осіб, які беруть в ньому участь.

Ключові слова: кримінально-процесуальний строк, класифікація строків, обчислення строку, перебіг строків, продовження строку, тримання під вартою, строки досудового слідства, поновлення пропущеного строку.

АННОТАЦИЯ

Павловская А. А. Пролонгация и возобновление сроков в уголовном процессе Украины. - На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 - уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. - Национальный университет

государственной налоговой службы Украины, Ирпень, 2012.

Основной целью диссертационного исследования является обновление научной концепции продления и возобновления сроков в уголовном процессе Украины на основании обобщения правоприменительной практики, отечественного и зарубежного опыта в уголовно-процессуальном праве, что в конечной цели направлено на повышение эффективности уголовного судопроизводства относительно защиты прав и интересов лиц, которые берут в нем участие.

Для достижения данной цели соискателем были поставлены и решены такие научные задачи, которые выделяются элементами новизны и имеют научное и практическое значение.

Выяснена сущность и сформулировано определение уголовно-процессуального срока — урегулированный уголовно-процессуальным законодательством Украины для реализации задач уголовного процесса временной промежуток, который исчисляется часами, сутками (днями) и месяцами, определяется точной календарной датой, в течение которой лицо, принимающее участие в уголовном судопроизводстве, имеет право или обязано осуществить определенное уголовно-процессуальное действие или совокупность таких действий в определенной последовательности или воздержаться от их проведения.

С учетом различного предназначения процессуальных сроков предоставлена их обновленная классификация: в сфере правового регулирования; по характеру регулируемой ими деятельности; по форме изложения диспозиции нормы права, в которой установлены сроки; в зависимости от длительности отведенного времени, степени его ограничения и способа исчисления; по источнику установления; по признакам возможности продления; по функциональному назначению; по роли в выполнении задач уголовного судопроизводства; по правовым последствиям их истечения.

Определена юридическая природа, значение и порядок исчисления сроков, которые подлежат продлению и возобновлению. Установлены проблемы правовой регламентации продления сроков задержания лица по подозрению в совершении преступления, содержания обвиняемого под стражей, досудебного следствия, производства по протокольной форме досудебной подготовки материалов. Охарактеризовано и исследовано предназначение сроков, которые подлежат возобновлению.

Обоснованы теоретические положения и изложены практические рекомендации относительно усовершенствования порядка исчисления и правовой регламентации процессуального порядка продления и возобновления сроков в уголовном процессе Украины.

Эмпирическую базу исследования составляют материалы изучения 240 уголовных дел, которые находились в производстве следователей МВД Украины Кировоградской и Херсонской областей за период 2009-2011р., данные социологических опросов 290 респондентов (сотрудников органов досудебного следствия, прокуратуры и суда), обобщения и анализа опубликованных материалов следственной практики, данные статистических отчетов МВД Украины и Верховного Суда Украины за 2008-2010 годы. Использован также собственный опыт диссертанта, приобретенный за время работы в следственном подразделении

системы МВД Украины.

Внесены конкретные предложения в действующий и новый Уголовный процессуальный кодекс Украины по усовершенствованию процессуального порядка продления и возобновления сроков в уголовном процессе Украины.

Ключевые слова: уголовно-процессуальный срок, классификация сроков, исчисление срока, истечение срока, продление срока, содержание под стражей, сроки досудебного следствия, возобновление пропущенного срока.

SUMMARY

Pavlovska A. A. Continuation and proceeding terms in criminal process of Ukraine. - Manuscript.

The thesis for the Scientific Degree of the Candidate of Juridical Sciences on the specialty 12.00.09 - Criminal Process and Criminalistics; Forensic Examination; Operative Search Activity. - National University of the State Tax Service of Ukraine, Irpin, 2012.

Dissertation is sanctified to research of the theoretical and practical problems related to continuation and proceeding terms in the criminal process of Ukraine.

Theoretical positions are grounded and practical recommendations are expounded in relation to perfection of order of calculation and legal regulation of judicial order of continuation and proceeding in terms in the criminal process of Ukraine.

Suggestions are borne to operating and to the project of new criminal code of practice of Ukraine in part of perfection of continuation and proceeding in terms in a criminal process, which in end-point will be instrumental in the increase of efficiency of the criminal legal proceeding, providing of rights and legal interests of persons which take part in him.

Keywords: criminal-process term, classification of terms, calculation of term, ran across terms, extending, holding, under a guard, terms of pre-trial investigation, proceeding in the skipped term.